

TUFAN MİTOSU ÜZERİNE ARKEOLOJİK BİR YAKLAŞIM AN ARCHAEOLOGICAL APPROACH TO THE DELUGE MYTH

Engin KEKEÇ

Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü / Türkiye
Res. Assist., Kocaeli University, Faculty of Science and Letters, Department of Archaeology / Türkiye
engin.kecec@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9052-9239

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
5/2, Eylül – September 2023 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi - Research Article
Geliş Tarihi-Received Date : 07.04.2023
Kabul Tarihi-Accepted Date : 26.07.2023
Yayın Tarihi – Publication Date : 29.09.2023
Sayfalar-Pages : 451 – 470

 : <https://doi.org/10.33469/oannes.1279285>

This article was checked by Viper or

Atıf – Citation: KEKEÇ, E., “Tufan Mitosu Üzerine Arkeolojik Bir Yaklaşım”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5/2, Eylül 2023, ss. 451 – 470.

TUFAN MİTOSU ÜZERİNE ARKEOLOJİK BİR YAKLAŞIM AN ARCHAEOLOGICAL APPROACH TO THE DELUGE MYTH

Arş. Gör. Engin KEKEÇ

Öz

Amerika'daki Maya ve Aztek efsanelerinden Avustralya Aborijinlerin efsanelerine kadar uzanan büyük bir selle ilgili en eski belgelerin Mezopotamya'da bulunmuş olması, felaketin başlangıç noktası olarak buraya işaret etmektedir. Bu olayın tarihsel bir gerçeğe dayanıp dayanmadığını anlamak, çalışmanın esas amacını oluşturmaktadır. Bunun için paleoiklimsel ve paleocoğrafi araştırmaların sonuçları, kazısı yapılan arkeolojik yerleşimlerdeki selle ilişkili katmanlar, gemicilik ve denizcilikle ilgili arkeolojik ve filolojik verilerle çivi yazılı tabletlerdeki ilgili bölümler karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiştir. Buzullardan alınan karotlarla Kuzey ve Güney Mezopotamya'daki bazı kentlerin kazıları sırasında saptanan kalın alüvyal dolgular, farklı dönemlerde iklimsel değişikliklerin veya afetlerin gerçekleştiğini göstermiştir. Fakat bunu, Tevrat'ta bahsedildiği gibi tüm karayı ve onun üstündeki yaşamı sular altında bırakacak ölçüde bir tufan yerine, küresel ısınma ve soğuma süreçlerine bağlı olarak gerçekleşen daha küçük

Abstract

The fact that the oldest written sources about a great deluge which is common from the Mayan and Aztec myths in America to the myths of the Australian Aborigines, were found in Mesopotamia, points to this place as the starting point of the disaster. The oldest written sources about a great flood story from the Mayan and Aztec myths of America to the myths of the Australian Aborigines being found in Mesopotamia, implies that this place must be the starting point of the disaster. Understanding whether this event is based on a historical fact is the main purpose of this study. For this purpose, the results of paleoclimatic and paleogeographic researches, the layers associated with the flood in the excavated archaeological settlements, the archaeological and philological data related to shipping and navigation, and the relevant sections in the cuneiform tablets were evaluated in a comparative way. Cores taken from glaciers and thick alluvial fills which were found during the excavations of various cities in Northern and Southern Mesopotamia, showed that climatic changes or disasters took place in different periods. However, this should be

afetler olarak dikkate almak gerekmektedir. Holosen'deki en sert mevsim değişimleri dahi dikkate alındığında, bulunduğu alana göre nispi yüksekliği ortalama 4300 m olan Ağrı Dağı veya etrafına göre ortalama 1000 m yüksekte bulunan Cudi'yi yutacak bir sel felaketinden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Böyle bir sel felaketi mümkün olsa dahi, bu olayla ilgili ilk filolojik verilerin oluşturulduğu dönemde (MÖ 3. binyıl) ve ötesine giden gemicilik tarihinde Nuh'un gemisiyle karşılaştırılabilecek büyüklükte ve dayanıklılıkta bir geminin mevcut olmadığı arkeolojik ve filolojik olarak söylenebilmektedir.

considered as smaller disasters due to global warming and cooling processes, rather than a flood that would cover the entire land and the life on it, as mentioned in the Torah. Considering even the harshest seasonal changes in the Holocene, it does not seem possible to talk about a flood disaster that would swallow Mount Ararat, which is about 4300 m high relative to the area it is located, or Cudi, which is 1000 m high on average compared to its surroundings. Even if such a flood was possible, at the time when the first philological data about this event were created (3rd millennium BC), it can be said that there is no ship of a size and durability comparable to Noah's Ark in the history of shipping going beyond archaeologically and philologically.

Anahtar Kelimeler: Mezopotamya, Gilgamiş, Tevrat, Ağrı Dağı, Paleoiklim.

Keywords: Mesopotamia, Gilgamesh, Torah, Mount Ararat, Paleoclimate.

Extended Abstract

Mythology is a source that allows us to have abstract and concrete information about the structure of the relevant society and the inner world of people. The behaviours of gods or people and their consequences are narrated to answer the questions in the minds of them and to guide them. Although it varies from culture to culture, it is possible to see certain information common to the mythologies of most civilizations. The creation of the universe and human beings, the flash of lightning, the shaking of the earth and the self-renewal of nature are associated with the gods. It must be acknowledged that such harsh and mass experiences may have left their mark on human history. Flood is the end of life made by gods in order to punish the sins of humanity or to purify the world from humankind in various beliefs and cultures. Now, with the help of science, it is possible to pursue this legendary event that has spread across continents and millennia. Until now, it has been limited with references to the archaeological layers of excavated cities in Mesopotamia. In this study, scientific data and religious and artistic dimensions are been discussed.

There are various versions of the Flood on cuneiform tablets. This event was written in languages such as Sumerian, Akkadian, Old Babylonian, Hittite and Ancient Greek in a wide period of time (Table 1). The oldest source is a fragment of a Sumerian tablet from the city of Nippur, dated to the early 2nd millennium BC. Here the event lasted 7 days and 7 nights and the hero's name is Ziusudra. In addition, there are expressions such as "before the flood" or "after the flood" in the Sumerian king lists (2100 BC) when describing the

period of rule of the kings. The Flood is also included as an episode in the Epic of Gilgamesh. The 11th Tablet, among 12 cuneiform tablets from the Library of Ashurbanipal in Nineveh, is about the Flood. Here the Flood lasted 6 days and 7 nights and the hero's name is Utnapishtim. The oldest Babylonian narrative about the Flood is on *The Ark Tablet*, dating back to around 1900-1700 BC. In this tablet, the event lasted 7 days and 7 nights and the hero's name is Atrahasis ('exceedingly wise'). Moreover, the story of the Flood was associated with the Kumarbi Epic (Hurrian origin), dating back to the 13th century BC in Hattusa (the capital of the Hittite Empire). In this version, the god Kumarbi plays the role of Ea/Enlil, who created the flood. The name of the flood hero is Deucalion in Greek mythology. Here, the Flood lasted 9 days and 9 nights. In the 6th and 9th Chapters of "Genesis", it is stated that the Flood lasted 40 days and the waters remained on the earth for 150 days.

According to the results of mineral analyses (volcanogenic tephra) taken from Mount Ida in Crete, it is seen that the climate became wetter towards 5000 BC, a transition period towards around 3300 BC, and a tendency towards aridification thereafter. In addition to this, the temperature was high before the aridification trend began. As a result of geological research conducted in Jordan and its surroundings, heat-related floods were common between 4000 and 3000 BC. Carbon samples taken from various lakes and caves in China show that as well as the dominance of cold weather in the 5.5 ka climate event, floods occurred due to drought and abnormal precipitation. Although it is mentioned in the Torah that water makes even some high mountains invisible, this is not physically possible. Sea levels rose about 11 mm with the melting of 3.9 billion tons of ice in Greenland between 1992 and 2017, and about 7 mm with the melting of 2.7 billion tons of ice in Antarctica. However, if the glaciers in Antarctica, which has the largest ice zone in the world, melt, the sea level will rise by approximately 57 m. The total change in sea level could reach 64 m if all glaciers melt in the world (Fig. 2).

Although there is no data on the psychological impact of the disaster, regardless of its historical or religious dimension, a hero and the hopes that arise with him as a result of a major disaster reveal humanity's desire for recovery. Thick alluvial fillings discovered during the excavations in Northern and Southern Mesopotamia, cores taken from glaciers, and the results of geological and geomorphological research have shown that changes in climate could lead to disasters. However, none of these have as great an impact as mentioned in the Torah. With the help of mathematical calculations, a flood disaster cannot have occurred that would affect Mount Ararat, which has a relative altitude of 4300 m compared to its area, or Mount Cudi, which has an average altitude of 1000 m compared to its surroundings. It is important to keep in mind that the northern coast of the Persian Gulf was further inland than it is now in 4th millennium BC, and some of the cities that now appear inland were actually coastal cities (Fig. 3). It is suggested that the Flood was inspired by a disaster that would affect the cities here. Philological dates of the Sumerian king lists, S.L. Woolley's flood layers at Ur and the results of paleoclimate studies, the Flood must have occurred between the late 4th millennium BC and the early 3rd millennium BC.

Giriş

Mitoloji, ilgili toplumun yapısı ve insanın iç dünyası hakkında somut ve soyut anlamda bilgi sahibi olmamızı sağlayan bir kaynaktır. Tanrılar veya insanların davranışları ile bunların sonuçları, dönem insanının aklındaki soruları yanıtlamak ve ona rehberlik etmesi için öyküleştirilmiştir. Kültürden kültüre bazı değişiklikler göstermekle birlikte, belli başlı bilgileri çoğu uygarlığın mitolojilerinde ortak olarak görmek mümkündür. Efsane temelli bu bilgiler, özellikle Yunan felsefesinin doğuşuyla birlikte sorgulanmaya başlandığı zamanın öncesinde dahi neden sonuç ilişkisi çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Evrenin ve insanın yaratılışı, şimşegın çıkması, yerin sallanması ve doğanın kendini yenilemesi, her zaman bir ilahi nedene dayanmaktadır. Doğa ile mitoloji arasındaki bu ilişki, mitos olarak adlandırılan öykülerin, çoğunlukla insan deneyimlerinin bir sonucu olarak doğduğunu göstermektedir. Buna göre oldukça zorlayıcı ve kitlesel deneyimlerin, dünya tarihinde bir şekilde iz bırakmış olabileceği kabul edilmesi gereken doğal bir sonuçtur.

Bilimsel bilginin de yardımıyla, Nuh Tufanı olarak bilinen kıtalara ve binyıllara yayılmış bir efsanenin peşine düşmek mümkündür. Tufan, genel olarak tanrı veya tanrılar tarafından insanlığın günahlarının cezalandırılması veya dünyanın insan soyundan arındırılması için çeşitli inanışlarda ve kültürlerde hayatın tamamen veya büyük oranda büyük bir doğal afet ile sonlandırılması olayıdır.¹ Güney Mezopotamya'daki Sümer destanından Altay ve Saha Türklerinin destanlarına, Amerika İnkâ kültürü anlatılarından Hindistan'daki Matsya Purana ve Brahmana destanına, Endonezya'da Batak halkının efsanelerinden İskandinav Edna efsanelerine ve Çin kaynaklı öykülere kadar² girmiş olan bu olay aynı zamanda insanlığın yeryüzünü tekrar doldurmaya başlamasının da miladı sayılmaktadır. Bu olayın gerçekten olup olmadığını ve eğer olduysa nerede olduğunu ortaya koymak, hem mitosun hem de logosun temelinde yatan neden sonuç ilişkisinin varlığına da somut bir kanıt sunacaktır. Özellikle dinsel ve sanatsal boyutuyla ele alınan Tufan ile ilgili bilimsel veriye dayanan çalışmalar, Mezopotamya'daki kazısı yapılan kentlerin arkeolojik tabakalarına yapılan atıflarla sınırlı kalmaktadır. Fakat bunlar, farklı bilimsel çalışma sonuçlarıyla da desteklenebilmektedir. Paleoiklim ve coğrafya çalışmaları sonucunda geçmişi yeniden inşa ederken, geleceğin de tahmini bir resmi çizilebilmektedir. Böylece, Nuh Tufanı'nın hem nerede ve ne zaman gerçekleştiğini tahmin etmek hem de gelecekte de böylesi bir afetin etki alanına dair bir varsayımda bulunmak mümkün olmaktadır.

Çivi Yazılı Metinlerden Tevrat'a Tufan Anlatımları

Çivi yazılı tabletler üzerinde Tufan'ın çeşitli versiyonları bulunmaktadır. Bu efsane, Sümerce, Akkadca, Eski Babilce, Hititçe ve Eski Yunanca gibi dillerde ve geniş bir zaman aralığında yazıya geçirilmiştir (Tablo 1). Neredeyse hep aynı temaya sahip olan bu efsaneyle ilgili en eski kaynak, Nippur kentinden MÖ 2. binyıl başlarına tarihlendirilen bir Sümerce tablet parçasıdır.³ Arno Poebel tarafından 1914 yılında çevirisi yapılan bu tablette

¹ Kılıç - Eser, 2022: 13.

² Öztürk, 2009: 944.

³ Buttrick, 1962: 282; Kramer, 2002: 187-189; Schneider - Salameh, 2014: 707.

(üçte birlik kısmı mevcuttur), Tufan'ın kahramanı olan Şuruppaklı (Tell Fara) Ziusudra, tanrıların, insanların soyunu kurutmak için bir sel gönderme kararı aldıklarını Tanrı Enki'den öğrenmektedir.⁴ Tablette 7 gün 7 gece süren bir tufanın (201-211 numaralı satırlar) gerçekleştiği şu şekilde aktarılmıştır:⁵ “Yedi gün yedi gece boyunca, Tufan ülkeyi kasıp kavurdu, fırtınalar koca gemiyi azametli dalgalara çarpıp dururken, ışığını yere göğe saçan Utu çıktı, Ziusudra koca geminin penceresini açtı, kahraman Utu ışınlarını koca geminin içine saldı”. Ardından Ziusudra bitkin şekilde dua etmiş ve tanrılara hayvanlar kurban etmiştir.⁶

Yazıldığı dil	Sümerce	Eski Babilce	Hititçe	Akkadca (Gılgamış efsanesi)	Eski Yunanca	İbranice (Tevrat)
Kahraman	Ziusudra	Atra-hasis	Artamhasi	Utnapiştim	Deukalion	Noah
Süre	7 gün 7 gece	7 gün 7 gece	-	6 gün 7 gece	9 gün 9 gece	40 gün 40 gece
Geminin oturduğu yer	-	Ararat bölgesi	-	Nissir Dağı	Parnassos Dağı	Ararat Dağı
Tarih	MÖ 2. binyıl başı	MÖ 1800 civ.	MÖ 1500-1350	MÖ 7. yüzyıl	MÖ 2. yüzyıl	MÖ 5. yüzyıl
Tablet görselleri (Hethport)					-	-

Tablo 1: Çivi Yazılı Metinlerden Tevrat'a Tufan Anlatımları

Tufanın Sümerler tarafından yalnızca bir öykü olarak değil, aynı zamanda kronolojik bir kriter olarak da dikkate alındığı görülmektedir. Sümer kral listelerinde kralların yönetim dönemi tarif edilirken kullanılan “tufandan önce” veya “tufandan sonra” ifadeleri bunu göstermektedir.⁷ MÖ 2100 civarına tarihlendirilen Sümerce kral listesinde yer alan bir ifadenin çevirisi şu şekildedir: “Sel her şeyi silip süpürdü. Sel her şeyi silip süpürdükten sonra ve krallık gökyüzünden indirildiği zaman, krallığın tahtı Kiş'teydi”.⁸ Bu olayın, tıpkı arkeolojide ve tarihte kronoloji oluştururken önemli olayların kıstas alınmasında olduğu gibi, kral listeleri için bu olayın kıstas alındığı

⁴ Kramer, 1983: 115.

⁵ Kramer, 2002: 191.

⁶ Finkel, 2014: 99.

⁷ İlmiye Çığ, 2012: 15.

⁸ Kramer, 1967: 12; 1983: 116; Kuhrt, 2007: 37; Kılıç - Eser, 2022: 33.

anlaşılmaktadır. Bu listeye göre Sümer siyasi tarihinin başlangıcından Tufan'a kadar geçen sürede 5 hanedan (Eridu, Batibira, Larak, Sippar ve Şuruppak) yöneticilik yapmıştır.⁹ Şuruppak kralı Ziusudra ise tufan olayının kahramanıdır.¹⁰

Tufan, Gılgamış Destanı içerisinde bir bölüm olarak da bulunmaktadır. Asurbanipal'in Mezopotamya literatürünün önemli bir kısmını tuttuğu Ninive'deki kütüphanesinde¹¹ Gılgamış Destanı'nı içeren tabletlerden biri bu büyük afeti konu almıştır. Akkadca yazılmış (Assur lehçesi) en uzun edebi metin olan ve Uruk kentinin efsanevi kralı Gılgamış'ın ölümsüzlük arayışının konu edinildiği Gılgamış Destanı'nın¹² anlatıldığı 12 adet çivi yazılı tablet içerisinde yer alan 300 satırlık 11. Tablet, Tufan'la ilgilidir.¹³ İlk kez George Smith tarafından 1872 yılında okunmuş olan 11. Tablet'teki anlatım başlamadan önce 10. Tablet'te Tufan'ın 6 gün ve 7 gece sürdüğü belirtilmiştir.¹⁴ Anlatıma göre, insanların soyunu kurtaran Utnapiştim'e tanrılar tarafından "sonsuz hayat" bahşedilmiştir.¹⁵ Burada kahramanın ismi (Utnapiştim) "hayatı buldum/hayatı bulan kişi" anlamına gelmektedir.¹⁶ Anlamı itibarıyla bunun doğrudan Sümerce Ziusudra isminden alınmıştır.¹⁷ 11. Tablet'e göre Utnapiştim'in gemisi oturduğu Nissir Dağı'na oturmuştur.¹⁸ Nissir veya Numuş olarak adlandırılan bu dağın, Dicle'nin kolu olan Küçük Zap Suyu'nun yakınındaki Pir-i Mukurun olması mümkündür.¹⁹ Nişir sözcüğü aynı zamanda Akkadca *naşarrum* (korumak, esirgemek) anlamındaki sözcükten türetilmiştir.²⁰

Tufan ile ilgili Babil kaynaklı anlatımlar MÖ 2. binyıl başlarından MÖ 1. binyıl ortalarına kadar uzanmaktadır. Bununla ilgili en erken dönem tabletlerin bulunduğu kentler arasında Sippar ve Nippur sayılabilmektedir.²¹ Sippar kentinde Ipiq-Aia isimli bir katip tarafından yazılmış olan bir nüsha, Atra-hasis destanıyla ilgili mevcut olan en erken yazılı belgedir.²² Bu tablet Assurolog Irving Finkel tarafından 2014 yılında okunmuş ve *The Ark Tablet* olarak isimlendirilmiştir. Bununla birlikte farklı yerleşimlerden toplam 10 ayrı tablet/tablet parçası üzerinden Atra-hasis ehsanesi okunmuştur.²³ MÖ 1750 civarına (genel olarak MÖ 1900-1700) tarihlenen *The Ark Tablet*, Eski Babil dönemine ait Babilce yazılmış en eski tufan anlatımını içermektedir. Bu efsane, baş kahraman Atra-hasis'in adına atfen Atra-hasis efsanesi olarak

⁹ Kılıç -Eser, 2022: 33.

¹⁰ Kılıç -Eser, 2022: 55.

¹¹ Burada 19. yüzyıl ortalarında yapılan çalışmalarla genel olarak 25.000 adet tablet bulunmuştur (Hämmerly-Dupuy, 1968: 2).

¹² Dalley, 2000: 39.

¹³ Buttrick 1962: 280-281.

¹⁴ Bottero, 2013: 197; Kılıç - Eser, 2022: 41.

¹⁵ Cancik – Schneider, 2003: 297.

¹⁶ Dalley, 2000: 2.

¹⁷ Finkel, 2014: 98.

¹⁸ Hämmerly-Dupuy, 1968: 2-3.

¹⁹ Bottero, 2013: 198.

²⁰ Kılıç - Eser, 2022: 82.

²¹ Hämmerly-Dupuy, 1968: 5-6; George – Al-Rawi, 1986: 147.

²² Kılıç - Eser, 2022: 41.

²³ Finkel, 2014: 95-96.

adlandırılmaktadır. Burada, bir gemi yapması ve insanların soyunu kurtarması için talimatlarda bulunan tanrı Enki/Ea ile gemiyi yapan Atra-hasis arasındaki diyalog ayrıntılı şekilde verilmiştir. Krallık dönemi açısından, Atra-hasis efsanesine dair en erken tablet parçalarından bazılarında Babil kralı Ammizaduga (MÖ 18. yüzyıl sonları) zamanında rastlanmaktadır.²⁴

Tanrılarının aşırı artmış olan insan nüfusunu ve bundan dolayı oluşturdukları gürültüyü düşürmek için Enlil, önce vebayı salmış, daha sonra kıtlık meydana getirmiş ve son olarak tufanı salmıştır.²⁵ Destana göre Enki/Ea, Atra-hasis'i rüyasında uyarmıştır ve bir gemi yapmasını bildirmiştir. Tanrının Atra-hasis'e uyarısı şu şekilde aktarılmıştır²⁶: “Kendine bir tekne yapmalısın, yaşayanları kurtar. Tekne alt ve üst katlı, teknenin damı Apsu gibi içeriye güneş girmeyecek şekilde olsun. Takımları güçlü, zifti/bitümeni güçlü olsun.”

Burada çok katlı bir yapı birimi, âdeta bir ziggurat tarif edilmiş gibi görünmektedir. Ayrıca teknenin su almasını engellemek amacıyla zift/bitümen kullanıldığı anlaşılmaktadır²⁷. 3. tablette, Tufan'ın 7 gün ve 7 gece sürdüğü belirtilmiştir.²⁸ *The Ark Tablet*'te, bu sürenin sonunda geminin Ararat dağları arasında bir yere oturduğu belirtilmiştir.²⁹ Karaya oturduğu yer olarak, Yahudilerin Yararılış Destanı'nda Nuh'un gemisinin oturduğu yer olarak gösterilen Ararat Dağı değil, bunun yerine aynı bölgede herhangi bir yer ifade edilmiştir. Buna göre, Urartu bölgesinde yer alan dağlık bir noktanın ifade edildiği nettir. Fakat Ararat Dağı olduğu konusu net değildir. Tabletlerdeki kırıklar nedeniyle, Atrahasis'e ölümsüzlük verilip verilmediği ise belirsiz kalmıştır.³⁰ Buna karşın *The Ark Tablet*'te yuvarlak biçimli ve kamıştan büyük bir gemi söz konusudur.³¹ Atra-hasis efsanesine göre geminin adı, “yaşamın koruyucusu” anlamına gelmektedir.³² Atra-hasis isminin anlamı ise “fazlasıyla bilge” anlamındadır. Atra-hasis'in epitheti olarak kullanılan RÜQU ifadesi ile Sümer Tufan kahramanı Ziusudra'nın sonundaki “-sudra” eki, “fazlasıyla çok” anlamına gelen eş anlamlı ifadelerdir.³³ Babilli bir rahip olan ve Eski Yunanca da bilen Berossus'un I. Antiokhos Soter'e (MÖ 280-261) adadığı kitabında tufan mitosunun bütüncül bir motifini aktarmıştır.³⁴ Berossos'un yazdığı ve ancak kopyaları üzerinden bilinen kitabında Sümer Tufan kahramanı Ziusudra'nın adı, Eski Yunanca Ksisouthros olarak yer almaktadır.

Tufan'ın, İsrail'de MÖ 14. yüzyıla ait bir versiyonu ile Hattuşa'da (Boğazköy) MÖ 13. yüzyıla ait Akkadca, Hurrice ve Hititçe versiyonları yer almaktadır.³⁵ Boğazköy'de bulunmuş tablet parçalarının (CTH 347) Hurri

²⁴ Buttrick, 1962: 284.

²⁵ Kıymet, 2013: 731.

²⁶ Foster, 1995: 71.

²⁷ Eski Ahit'te de geminin yapımında zift kullanımını görülmektedir (Kılıç - Eser, 2022: 71).

²⁸ Dalley, 2000: 33.

²⁹ Finkel, 2014.

³⁰ İlmiye Çığ, 2012: 48.

³¹ Finkel, 2014: 119-120.

³² Hämmerly-Dupuy, 1968: 6.

³³ Dalley, 2000: 2

³⁴ Finkel, 2014: 99.

³⁵ Kramer, 2002: 227; Cancik - Schneider, 2004: 852; Akkadca için bkz. KUB IV, 12.

kökenli Kumarbi Destanı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.³⁶ Burada Tanrı Kumarbi tufanı yaratan Ea/Enlil rolündedir.

Yunan mitolojisi içinde de Tufan efsanesi ile karşılaşmaktadır. Yaygın şekilde Nuh olarak bilinen tufan kahramanının Yunan mitolojisindeki adı ise Deukalion'dur.³⁷ Mezopotamya'daki öyküye benzer şekilde, burada Zeus, günahlarından ötürü insanları cezalandırmıştır. Babası Prometheus'un tavsiyesi üzerine Deukalion, Zeus'un gazabından kurtulmak üzere bir sandık yapmıştır.³⁸ Karısı Pyrrha ile bu sandığın içine girmiş olan Deukalion, orada 9 gün 9 gece su üstünde kaldıktan sonra karaya ayak basmış ve insanlığın tekrar çoğalmasını sağlamıştır. Thessalia'da başlayan bu öyküde sandığın karaya vurduğu yer olarak Parnassos Dağı verilmiş ve burada Deukalion tarafından Zeus'a kurbanlar sunulmuştur.

Şekil 1. Nuh Tufanı'yla ilgili tabletlerin bulunduğu noktalar ile Ağrı ve Cudi dağları.

Tufanla ilgili tabletlerin bulunduğu kentler arasında Asur, Kiş, Megiddo, Nippur, Sippur, Hattuşa, Sultantepe, Ugarit, Ur ve Uruk yer almaktadır³⁹ (Şekil 1). Bu tabletlerin tamamında ortak tema, insanların günahlarından

³⁶ Kılıç ve Eser, 2022: 40.

³⁷ Price – Emily, 2003: 162

³⁸ Apollodorus, The Library, 1, 7. 2.

³⁹ Hämmerly-Dupuy, 1968: 11.

(yarattıkları gürültüden) dolayı tanrı veya tanrılar tarafından cezalandırılmak istenmesi, bir fekaletin vuku bulması, yeryüzündeki canlı yaşamının devamı için seçilmiş bir kişinin varlığı, bir gemi inşa edilmesi ve bunun içine canlı çiftlerinin yerleştirilmesi.

MÖ 2. binyıl başlarından itibaren Mezopotamya genelinde yazılı kaynakları bulunabilen Tufan öyküsünün, daha sonra Tevrat'ta da aynı motifle işlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Tevrat'ın "Yaratılış/Genesis (Tekvin)" kitabının 6-9'uncu BAB'larında da Tufan'ın 40 gün devam ettiği ve suların 150 gün boyunca yeryüzünde kaldığı aktarılmıştır.⁴⁰ Dünyadaki her şey sular altında kalmış ve yaşayan kalmamıştır.⁴¹ "40 gün bittikten sonra Nuh geminin penceresini açtı ve kuzgunu gönderdi; kuzgun geri döndü. Güvercini gönderdi, o da konacak yer bulamadı ve geri döndü. 7 gün sonra tekrar güvercin gönderdi ve o ağzında yeni koparılmış zeytin yaprağı ile geri döndü".⁴² Böylece Nuh, suların çekildiğinden emin olmuştur. Yerden çıkan suların ve yağın yağmurların kesilmesinin ardından, gemi 7. ayın 17. günü Ararat'a oturmuştur.⁴³ Berossos'un aktarımına göre de gemi Ararat'a oturmuştur.⁴⁴ Tevrat'a göre 500 yıl tufan öncesi ve 450 yıl tufan sonrası olmak üzere 950 yıl yaşamış olan Nuh'un bu durumu⁴⁵, insanların ölümsüz olamayacağını kabul eden dini görüş çerçevesinde düzenlenerek ilgili kültüre uygun bir şekle büründüğünü ispatlar niteliktedir. Ayrıca Nuh kelimesi, aslında "yerleşmek" veya "dinlenmek" anlamında bir fiildir.⁴⁶ Ayrıca Süryanicede ise "sakin" demektir. Bu noktada hayatına vurgu yapan bir isimlendirmeye gidilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Su Seviyeleri ve Taşkınlar

Günümüzden 9000 ile 5000 yıl öncesinde havanın günümüzden 1-2 derece daha sıcaktı ve iklim bilimciler tarafından bu dönem için Holosen Optimum ifadesi kullanılmıştır.⁴⁷ Uygarlıkların doğmasına da imkân tanıyan sıcak ve deniz suyu seviyesi yüksek olan bu dönem içinde dahi salınımın (ısınma-soğuma) sürekli devam ettiği unutulmamalıdır.⁴⁸ Bolivya'nın Alp Dağları yamaçlarına bakan göllerinden ve Antarktika buzul karotlarından alınan karbon örneklerinin ölçümlerinin sonuçlarında bu salınımı görmek mümkündür.⁴⁹ Farklı bir paleoiklim çalışmasına göre, Akdeniz'in doğusunda günümüzden 6 binyıl önceye kadar kış yağışları artış gösterirken, bundan sonra kademeli olarak düşmeye başlamıştır.⁵⁰ Girit'teki İda Dağı'ndan alınan mineral analizlerinin (volkanojenik tefra) sonuçlarına göre iklimin MÖ 5000'e doğru bir nemlenme, MÖ 3300 civarına doğru bir geçiş süreci ve bundan

⁴⁰ Buttrick, 1962: 279; Selim, 2014: 30; Kılıç - Eser, 2022: 18.

⁴¹ Tekvin 7, 21-23.

⁴² Tekvin 8, 11; İlmîye Çığ, 2012: 23.

⁴³ Tekvin 8, 4.

⁴⁴ Eroğlu, 2007: 14-15; Baybal, 2014: 216.

⁴⁵ Tekvin 5, 32.

⁴⁶ Kılıç - Eser, 2022: 56.

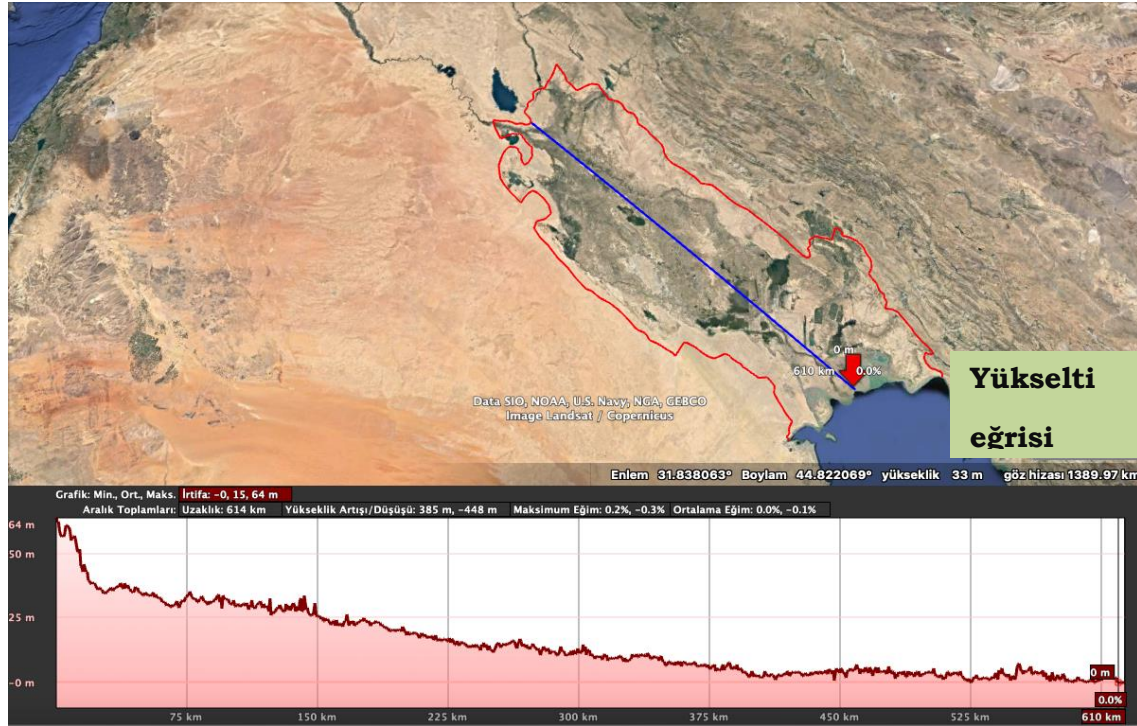
⁴⁷ Osmont - Sigl, vd. 2019: 579.

⁴⁸ Kayan, 2012: 70 ve 73, Şekil 3.

⁴⁹ Osmont - Sigl, vd. 2019: 587, Fig. 6.

⁵⁰ Roberts - Brayshaw, vd. 2011: 3.

sonra bir kuraklaşma eğilimine girdiği görülmektedir.⁵¹ Burada kuraklaşma eğilimi başlamadan önce sıcaklığın yüksek olduğu görülmektedir (5.5 ka iklim olayı). Ürdün ve çevresinde yapılan jeolojik araştırmalar sonucunda, MÖ 4000-3000 arasında Mezopotamya'da ısıya bağlı sel baskınlarının yaygın olduğu bir dönem yaşanmıştır.⁵² Çin'de bulunan çeşitli göl ve mağaralardan alınan karbon örnekleri, 5.5 ka iklim olayı içerisinde soğuk havanın egemen olmasının yanı sıra, kuraklık ve anormal yağışlarla gelen sel baskınlarının Uzak Doğu'da da meydana geldiğini göstermektedir.⁵³

Şekil 2. Günay Mezopotamya'da yükseltisi 64 m altında kalan alan (kırmızı çizgiyle) ve yükselti eğrisi (altta)

Tevrat'ta suların bazı yüksek dağları bile görünmez kıldığından bahsedilmiş olsa da⁵⁴ fiziki anlamda bu durum pek mümkün değildir. Şu ana kadar eriyen buzulların deniz seviyesine etkisinden ve matematiksel hesaplardan bu çıkarımı yapmak mümkün hâle gelmektedir. Buna göre Grönland'da 1992-2017 arasında 3.9 milyar ton buz erimesiyle dünya deniz seviyeleri yaklaşık 11 mm ve Antarktika'da 2,7 milyar tonluk buzun erimesiyle yaklaşık 7 mm yükseldiği tespit edilmiştir.⁵⁵ Dünyanın en büyük buzul alanına sahip Antarktika'daki buzulların tamamının erimesiyle ise deniz seviyesinin yaklaşık 57 m yükseleceği hesaplanmaktadır.⁵⁶ Ayrıca,

⁵¹ Siart – Eitel, 2013: 84, Fig. 5

⁵² Schneider – Salameh, 2014: 706-707, Fig. 28.

⁵³ WenXiang, 2017: 6 ve 10, Fig. 1.1.

⁵⁴ Tekvin 7, 20.

⁵⁵ Bamber – Westaway, vd. 2018.

⁵⁶ Dasgupta – Meisner, 2009: 6-7.

Grönland'daki buzulların da erimesi hesaba katılırsa, deniz suyu seviyesindeki değişimin toplam 64 m'yi bulabilecektir (Şekil 2).

Karayipler'de mercan resiflerinin ve deniz fosillerinin radyo-karbon tarihleri, bundan yaklaşık 5000 yıl önce deniz seviyesinin günümüzden 3 m civarında daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.⁵⁷ 3 m'lik bir değişim dahi, hızlı gerçekleştiğinde felakete varan sonuçlar doğurabilmektedir. Bağdat'ta 100 bin kişinin ölümüne neden olduğu düşünülen 2-3 m yükselen çamurları buna örnek göstermek mümkündür.⁵⁸ Dünyanın çeşitli noktalarında elde edilen yer bilimsel veriler, sellerin dünya tarihinde izler bıraktığını göstermektedir. Nuh Tufanı da bu sellerden birinin tarihi kanıtı olarak değerlendirilebilmektedir.⁵⁹

Mevsimsel değişime göre Mezopotamya ve Anadolu'daki akarsularında sürekli olarak değişim yaşandığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra, iklim olayları veya afetlerle ilişkilendirilen su yükselmelerinin yaşandığı arkeolojik tabakalardan izlenebilmektedir. Sir Leonard Woolley, 1922 yılında başladığı Ur Kral Mezarlığı (MÖ 2650-2550) kazılarında Ubeyd tabakasının (MÖ 5500-4000) üzerinde⁶⁰ 3,60 m kalınlığında bir kum/çamur tabakası tespit etmiş ve bunu ilk kez Tufan'ın geride bıraktığı sel izi şeklinde yorumlamıştır.⁶¹ İlk olarak çok geniş ölçekte bir tufanın varlığını savunan Woolley, daha sonra Ur'da tufanla açıkladığı katmanı MÖ 2700 civarına tarihlendirmiş ve bunun daha bölgesel ölçekte bir olay olduğunu savunmuştur.⁶² Güney Mezopotamya'da bulunan kentlerden biri olan Kiş'te yapılan kazılarda ise MÖ 3200-3000 civarına tarihlendirilen sel tabakası ile karşılaşmıştır.⁶³ Bu örneklerle de görülebileceği üzere, Fırat ve Dicle nehirlerinde taşkınların, su baskınlarının farklı zaman dilimlerine yayılan bir geçmişi vardır.⁶⁴

Yukarı ve Orta Fırat havzalarındaki kazılarda tespit edilen bazı sel tabakaları, Tufan'ın varlığına dair somut veriyi artırmıştır. Genel olarak MÖ 4000-2000 yılları arasındaki tabakalarda görülen sel dolguları, nehirler üzerindeki dar ve kıvrık noktaların (örneğin, Kömürhan Boğazı) bir doğal afetin tetikleme sonucu tıkanması ve suyunu aniden salması ile açıklanmaktadır.⁶⁵ Urfa'da bulunan Zeytinli Bahçe Höyüğü'nün MÖ 4. binyıl ve MÖ 2. binyıla ait tabakalarında ve Karakaya Baraj Gölü civarında bulunan Değirmentepe'deki (Malatya) Ubeyd tabakasının (MÖ 5500-4000) üzerinde taşkın dolgularıyla karşılaşmıştır.⁶⁶ Bunlara yanı sıra, Fırat ve Dicle nehirlerindeki su seviyesi değişimlerinin ortaya koyulduğu bir çalışmada, MÖ 4. binyıl ortalarında yaklaşık 2 m'lik bir yükselişi göz önüne serilmiştir.⁶⁷

⁵⁷ Blanchon, 2011: 683-684.

⁵⁸ İlmiye Çığ, 2012: 63; Ryan – Pitman, 2011: 193.

⁵⁹ Baumgardner, 2014: 69, 93.

⁶⁰ Sir Leonard Woolley tarafından MÖ 3500 civarına tarihlendirilmiştir (Kramer, 1967: 18).

⁶¹ Özdoğan, 2006: 67-69.

⁶² Kılıç - Eser, 2022: 33, 72.

⁶³ Kramer, 1967: 18.

⁶⁴ Köroğlu, 2012: 73.

⁶⁵ Özdoğan, 2006: 68-72.

⁶⁶ Özdoğan, 2006: 71.

⁶⁷ Thompson, 2004: 638, Fig. 4.

Fırat Nehri üzerinde yapılan jeolojik ve jeomorfolojik bir çalışmanın sonucunda, nehrin 5 farklı dönemde 5 ayrı yatak içinde aktığı tespit edilmiştir.⁶⁸ Genel olarak batıdan doğuya doğru kademeli şekilde ilerleyen bu hatlar arasında *Purattum Course* olarak adlandırılan nehir yatağı, radyo-karbon sonuçlarına göre MÖ 3100-1000 arasına tarihlendirilmiştir. Antik kentlerin de söz konusu eski nehir yataklarında yayıldığı görülmektedir. Dicle Nehri'nin de Fırat'a daha yakın şekilde, daha batıda farklı yataklarda akmış olduğu tespit edilmiştir.⁶⁹ Fırat ve Dicle'nin taşkınlarının kontrol altına alınarak kent kavramının bu coğrafyada ortaya çıkmış olması, buradaki taşkınların, yağışın ve sıcaklığın hızlı şekilde değişerek felakete dönüşmediği sürece destanlaştırılacak ölçüde büyük bir olay olamayacağını göstermektedir. Sellerin oluşturduğu tehditlerden kentleri korumaya almak için Sippar kentindeki olduğu gibi çamurdan kalın setler yapılmış olması⁷⁰, taşkınlarla yaşamaya alışmış olmanın en önemli göstergelerinden biridir.

Göller Bölgesi'nde Son Kalkolitik Çağ ile Tunç Çağı'na tarihlendirilen 527 arkeolojik alandan elde edilen arkeolojik ve meteorolojik veriler üzerine yapılan iklim modellemesi sonucunda, söz konusu dönemler arasındaki geçiş sürecinde iklimsel değişimin yaşandığını ve yer seçiminde farklılaşma olduğu ortaya koymuştur.⁷¹ Son Kalkolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı'na geçiş sürecinde düzlük alanlarda, suya yakın geçiş noktalarında ve dağların bayır kısımlarında yaşamak, zirve ve vadilere oranla daha fazla tercih edilmiştir.

Nuh'un Gemisi ve Ağrı Dağı

Öncelikle söylemek gerekir ki, Ağrı'da arkeolojik, jeoradar ve jeofizik çalışmaları yapılmamıştır. Bununla birlikte Tevat'ta Nuh'un gemisinin karaya oturduğu yerin Ararat olduğunun ifade edilmesi, dünyanın çeşitli noktalarından birçok araştırmacıyı burada Nuh'un gemisine dair izler bulmaya itmiştir. Farklı amaçlarla birçok kişi, Eski Ahit'teki bilgidен hareketle Ağrı Dağı'nda Nuh'un gemisinin kalıntılarını aramıştır.⁷² Kur'an-ı Kerim'de ise geminin Cudi'ye oturduğu belirtilmiştir.⁷³ Fakat burada Cudi'den bir dağ olarak bahsedilmemiştir.

1883 yılında yaşanan büyük bir deprem sonrasında Ağrı'da yardım amacıyla yapılan incelemelerde bulunan koyu renkli ağaçtan oldukça geniş bir yapı da Nuh'un gemisiyle ilişkilendirilmiştir.⁷⁴ Akıbeti belirsiz olan bu yapının ardından, Ağrı Dağı'nda Nuh'un gemisine dair somut veri arayışı, 1959 yılında çekilmiş bir hava fotoğrafı ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bir harita mühendisi olan Yüzbaşı İlhan Duruer'in tesadüfen fark ettiği gemi biçimli bir yer şekli,⁷⁵ Nuh'un gemisine dair inancın önemli güdümlerinden biri hâlini almıştır. Fakat jeolojik olarak bu şekil, erozyon, çamur akması ve buzul erimesi süreçlerinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Ağrı Dağı'na olan ilgi, insanların gruplar hâlinde

⁶⁸ Jotheri vd., 2015: 175-176.

⁶⁹ Morozova, 2005: 403, Fig. 2.

⁷⁰ Cole – Gasche, 1998: 7.

⁷¹ Tekin, 2016: 97.

⁷² Kılıç - Eser, 2022: 83.

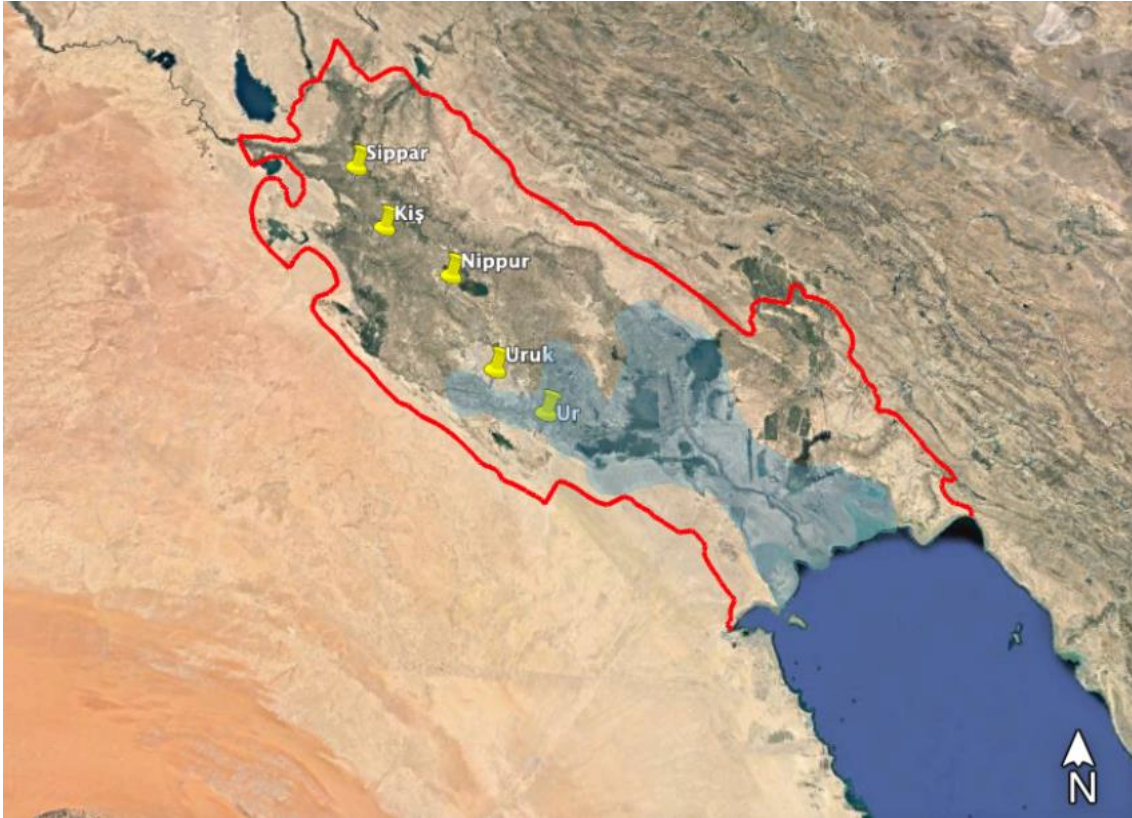
⁷³ Kılıç - Eser, 2022: 87.

⁷⁴ Aalten, 2011: 412-413.

⁷⁵ Avci, 2001: 32.

burada keşif amaçlı geziler yapmasına da neden olmuştur. Hong Konglu bir araştırmacı grubu (NAMI) tarafından 2007 yılında Ağrı Dağı'nda yapılan bir gezi sırasında tespit edilen 11,5 m uzunluğunda ve 2,6 m yüksekliğinde taşlaşmış bir ahşap duvar, Nuh'un gemisi ile ilişkilendirilmiştir.⁷⁶ Nuh'un gemisine ait olduğu düşünülen bu ahşap duvarla birlikte, denizden 4000 m yükseklikteki buzların arasında 7 odalı ahşap bir yapı tespit edilmiştir.⁷⁷

Ararat'ın yüzeyinde bulunan deniz canlılarına ait fosil örnekleri de, buranın tufana konu olan dağ olma iddiasını kanıtlamak için kullanılmıştır.⁷⁸ Fosillerin, volkanik hareketler sırasında patlayan taşların içinde dağın tepesine doğru fırlamış olabileceği de mümkün olabileceği için⁷⁹ bu tartışmaya bilimsel bir nokta koymak şimdilik pek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca, dağ tepelerinin eskiden deniz tabanları olması gibi yer bilimsel bir gerçeği akıldan çıkarmamak gerekmektedir.

Şekil 3. Basra Körfezi'nin MÖ 4. binyıldan tahmini görünümü (mavi renkte).

Ağrı Dağı'ndaki gemi biçimli yer şeklinin ölçüsü 150 x 50 x 4 m civarındadır.⁸⁰ *Tekvin*'de 300 x 50 x 30 kübit ölçüsü verilen gemi, Mısır kübitine göre hesaplandığında 129 x 165 x 21,5 m, Sümer kübitine göre

⁷⁶ Noah's Ark Ministries International, 2011: 477.

⁷⁷ Noah's Ark Ministries International, 2011: 480.

⁷⁸ La Haye – Morris, 1976: 9-10.

⁷⁹ Habermehl, 2014: 450.

⁸⁰ Avcı, 2001: 33.

hesaplandığında ise 155,2 x 25,9 x 15,5 m ölçüsünü vermiştir.⁸¹ Ağrı Dağı'ndaki yer şeklinin ölçüleriyle Eski Çağ'da üretilmiş olan gemilerin boyutları arasında bir uyumsuzluk olduğunu söylemek mümkündür. Mısırlıların, MÖ 4. binyıl ortalarında sazdan salları, MÖ 3. binyıl başlarında ise iplerle ve zıvanalarla birbirine tutturulmuş kalaslardan oluşturulmuş gemilerin inşa edildiği arkeolojik olarak bilinmektedir.⁸² 45-50 m civarında olan bu gemiler, piramitlerde kullanılan taşların taşınması için yeterli olmuştur. 100 m'nin üzerinde uzunluğa sahip bir gemiyle, yazılı kaynaklarla sınırlı kalmak koşuluyla ancak Hellenistik Dönem'de karşılaşılmaktadır. Buna göre MS 1. yüzyılda yaşamış Yunan Tarihçi Plutarkhos, IV Ptolemaios (Philopator) (MÖ 221-204) için "Kırkklı" olarak adlandırılan devasa bir savaş gemisi yaptırdığından bahsetmiştir.⁸³ Plutarkhos ayrıca, bu geminin gösteriş amacıyla yapıldığını belirtmiştir. Roma İmparatorluğu'nda ise Caligula'nın (MS 1. yüzyıl) "yüzen saray" olarak nitelendirilen gemileri, 70 m uzunluğundadır. Antik Çağ'dan günümüze ulaşan gemilerin en büyükleri olan Caligula'nın gemileri açık denizde ve fırtınalı havalarda değil, durgun su birikintilerinde kullanılması için yapılmıştır. Bu gemilerin buluntu noktası olan Nemi Gölü, bunu göstermektedir. Öyle görünüyor ki, hem antik kaynaklardan hem de arkeolojik buluntulardan bilinen büyük gemiler, pratik kullanımdan çok gösteriş amacına hizmet etmiştir. Bundan daha küçük gemileri yapan kişiler için dahi heykel dikilmiş olması, bunun ne denli uzmanlık isteyen ve önemli sayılan bir iş olduğunu göstermektedir.

464

OANNES
5 (2)

Yaratılış/Genesis (Tekvin) kitabında yer alan dikdörtgen biçimli bir gemi tarifine karşın, çivi yazılı kaynaklarda genel olarak 2 farklı gemi biçimi tarif edilmiştir. Bunlardan Ninive Kütüphanesinde bulunan tablette (MÖ 7. yüzyıl) uzunluğu ve genişliği aynı olan kare formunda bir gemiden söz edilmiştir (Gılgamış 11. Tablet, 28-31. satırlar). MÖ 18. yüzyıla tarihlendirilen *The Ark Tablet*'in 58. satırında geminin "yuvarlak" olduğu ifade edilmiştir. Bununla ilgili olarak Atra-hasis'e gemi yapımı talimatlarında bulunan Enki, ona şu şekilde seslenmektedir:⁸⁴

"Duvar, duvar! Kamış duvar, kamış duvar!

Atra-hasis, tavsiyeme kulak ver,

Ki sonsuza kadar yaşayabilesin!

Evini yık, bir bot inşa et;

Mal varlığını hiçe say, yaşamı kurtar!

Yapacağın botu çiz

Bir çember plan hâlinde;

Onun uzunluğu ve genişliği eşit olsun..."

⁸¹ Öztürk, 2009: 739.

⁸² Casson, 2002: 9-13.

⁸³ Plutarkhos. *The Parallel Lives*, 43. 4.

⁸⁴ Finkel, 2014: 107-108 ve 123-157.

Yukardaki pasajdan anlaşılıyor ki, Sümer tufan anlatımından farklı olarak Atra-hasis'in gemisinin yapımında tahtalar değil kamışlar kullanılmıştır. Tablet'teki diğer ayrıntılar arasında gemi duvarlarının 7 metre yüksekliğinde olması ve gemi yapımında kullanılan iplerin toplam uzunluğunun metrik sisteme göre 527 km uzunluğunda olması yer almaktadır.⁸⁵ Kamış ve ip kullanılarak yuvarlak biçimli bir gemi yapımından söz ediliyor olması, Eski Mezopotamya nehir taşımacılığında yaygın olarak kullanılan küfeyi işaret etmektedir. Mezopotamya coğrafyasında yaygın olarak kullanılmış olan bu nehir taşıtı, sepet örgü biçiminde yapılmış ve dışı bitümenle kaplanmış botlar şeklindedir. Atra-hasis'te bunun oldukça büyük bir örneğinin söz konusu olduğu görünmektedir. Ayrıca, tabletteki bilgiler ışığında deneysel olarak inşa edilmiş bir geminin yüzebildiği de kanıtlanmıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

MÖ 3. binyılın sonlarından itibaren geniş bir zaman aralığında ve coğrafyada oldukça benzer bir yeniden çoğalma ve diriliş öyküsünün yaygın olduğu görülmektedir. Büyük bir volkanik patlama, büyük depremler veya açlık yerine suyun/selin seçilmesi, dönem insanının tanık olabileceği ölçüde sık tekrarlanan bir afetin yanı sıra, her zaman hatırlansın istenen bir korkuyla (boğulma) ilgili olmalıdır. Afetler doğayı biçimlendirdiği gibi, insanı ve insanın düşünce biçimini de derin şekilde etkilemektedir. Yaşanan afetin psikolojik etkisine dair elde herhangi bir veri olmasa da, tarihsel veya dini boyutu fark etmeksizin, büyük bir afet sonucunda bir kurtarıcı/kahraman ve onunla birlikte yeşeren umutlar, insanoğlunun yeniden toparlanma arzusunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, suyun hayat verici özelliği ile tazelenmiş bir hayatı tekrar oluşturmak için her şeyi içine alıp yok etme özelliği, her şeye rağmen hayata devam etme arzusunu en iyi şekilde sembolize etmektedir.

Kuzey ve Güney Mezopotamya'daki birçok kentin kazıları sırasında saptanan kalın alüvyal dolgular, Güney Mezopotamya kentlerinde tespit edilen su setleri, buzullardan alınan karotlar, jeolojik ve jeomorfolojik araştırmaların sonuçları, çeşitli dönemlerde iklimdeki değişimlerin doğal afetler şeklinde sonuçlanabildiğini göstermiştir. Fakat bunu, Tevrat'ta bahsedildiği gibi tüm karayı ve onun üstündeki yaşamı sular altında bırakacak ölçüde bir tufan yerine, küresel ısınma ve soğuma süreçlerine bağlı olarak gerçekleşen daha küçük afetler olarak dikkate almak gerekmektedir. Antarktika ve Grönland'taki tüm buzulların erimesi sonucunda bile deniz seviyesinin 64 m civarında bir artış göstereceği matematiksel olarak hesaplanmıştır. Böylece, bulunduğu alana göre nispi yüksekliği 4300 m civarında olan Ağrı Dağı veya etrafına göre ortalama 1000 m yüksekte bulunan Cudi Dağı'nı yutacak bir sel felaketinden bahsetmek olası gözükmemektedir. Bunun yerine, Güney Mezopotamya'da 64 m gibi matematiksel hesaba dayanan bir sınırın üzerinde olan herhangi bir noktayı, teorik olarak Nuh'un gemisinin karaya oturduğu yer olarak ifade etmek mümkündür. Bunu yaparken, Basra Körfezi kuzey kıyısının MÖ 4. binyıl civarında şimdi olduğundan daha içerde olduğunu⁸⁶ (Şekil 3) ve şu anda iç kısımda görünen bazı kentlerin aslında kıyı kentleri

⁸⁵ Finkel, 2014: 119-120.

⁸⁶ Sissakian – Adamo, vd. 2020: 100, Fig. 8.

olduğunu akıldan çıkarmamak gerekmektedir. En azından Mezopotamya ile bağlantılı Tufan mitosunun, Basra kıyısındaki kentleri etkileyecek ölçüde bir afetten esinlenilerek oluşturulmuş olması önerilebilir.

Yeni Sümer Çağı'ndan Yeni Asur İmparatorluğu'na kadar geniş bir aralıkta yazılı aktarımlarına sahip olduğumuz Tufan'a ait en erken kayıtların Sümerlere ait olması ve bu uygarlıktan önce zaten yazının bulunmayışı birlikte düşünüldüğünde, sözlü gelenek içerisinde nesilden nesile aktarılan ve inanılan bir öykü ile bugün karşı karşıya olunduğu, dolayısıyla bu öykünün MÖ 3. binyılın ilk çeyreğinden önce oluşturulduğu söylenebilir. Olayın daha kesin filolojik tarihlenmesinin yapılması önündeki bir engel, Gılgamış'ın tam olarak ne zaman yaşadığının belli olmamasıdır. Uruk kral listesine göre Tufan'dan sonraki ilk hanedanın 5. kralı olan Gılgamış'ın, MÖ 2900⁸⁷, MÖ 2650⁸⁸ veya MÖ 2800-2500⁸⁹ arasındaki herhangi bir zamanda krallık yapmış olabileceği ileri sürülmüştür. Böylece Tufan, en azından filolojik veriler ışığında bu 3 tarihte birinden önce gerçekleşmiş olmalıdır. Woolley'in Ur'daki katmanlara göre verdiği tarih de (MÖ 2700) filolojik yaklaşımı çürütmemektedir. Buna göre olayın MÖ 4. binyıl sonları ile MÖ 3. binyıl başları arasında gerçekleşmiş olabileceği söylenebilmektedir. Ayrıca, 5.5 ka ve 5.2 ka iklim olayları sırasında yükselen sıcaklıklar ve anormal yağışların da Tufan'ın oluşumunda rol oynamış olabilir.

Tufan'ın bilimsel gerçekliğini sorgularken durumu gemi teknolojisi açısından da ele almak gerekmektedir. Coğrafi olanaklara uygun olarak hazırlanan saz demetleri, kütükler ve şişirilmiş hayvan postları, gemiciliğin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'da Nuh'un gemisi ile karşılaştırılabilecek büyüklükte bir geminin mevcut olmadığı hem arkeolojik hem de filolojik olarak söylenebilmektedir. MS 1. yüzyıldan Roma İmparatoru Caligula'nın yüzen sarayları dahi (biri 71.30 x 20 m, diğeri 73 x 24 m) Nuh'un gemisinin yarısından küçüktür. Tekvin'de belirtilen geminin ölçülerine yaklaşan boyutta bir ahşap gemiyle ise ancak Yakın Çağ'dan itibaren karşılaşmaktadır. Yalnızca *The Ark Tablet*'te belirtilen gemi dönemin gerçeklerine uygun sınırlar içerisinde değerlendirilebilir. Fakat bu gemi de yeterince büyük değildir; ancak doğal çevredeki bazı hayvan çiftlerini alacak boyuttadır.

Çivi yazılı belgeler başta olmak üzere bütün veriler, Tufan'ın Güney Mezopotamya içinde gerçekleşmiş olduğuna işaret etmektedir. Fakat bu durum, Doğu Anadolu'da da büyük bir selin yaşanmış olmadığı anlamına gelmemektedir. Ağrı Dağı'nın doğu yakasından akan Aras Nehri'nde günümüzde dahi tespit edilebilen taşkınlar, bunun birincil göstergesidir. Buna göre, muhtemelen bir iklim olayıyla tetiklenmiş bol yağışların Aras Nehri'nde büyük boyutlu bir taşkın meydana getirmiş ve insanların yaşam alanlarını terk etmelerine yol açması olasıdır. Fakat bunun boyutları, bilimsel dayanakları olmaksızın sadece bir tahmin niteliğindedir. Şimdilik Ağrı (Ararat) Dağı veya Ararat (Urartu) bölgesine ilişkin dayanaklar Eski Ahit ve *The Ark*

⁸⁷ İlmiye Çığ, 2012: 29.

⁸⁸ Özdoğan, 2006: 66.

⁸⁹ Dalley, 2000: 40.

Tablet ile sınırlıdır. Bunu kanıtlayabilmek için öncelikle Aras Nehri'nin su seviyesinde geçmişte yaşanmış yükseliş ve düşüş boyutlarının hesaplanması gerekmektedir. Ancak ileride yapılacak paleocoğrafi ve paleoklimsel çalışmaların artmasıyla bu konunun daha iyi anlaşılması mümkün olacaktır. Genel olarak Tufan'ı bir iklim olayı çerçevesinde tanımlamak, benzer temaya sahip bir yok oluş öyküsünün neden dünya çapında yaygın bir öykü olduğunu açıklamayı da mümkün kılmaktadır.

Kaynakça

- AALTEN, G., 2011. "Çağdaş Zamanda Hz. Nuh'un Gemisinin Tanıkları", III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, 12-14 Ekim 2010, Ağrı, ss. 412-416.
- AVCI, M., 2001. "Ağrı Dağı'nda Karmaşık Bir Yerakması. Nuh'un Gemisi", *Mavi Gezegen*, 4, ss. 32-36.
- BAMBER, J. L. – Westaway, R. M. – Marzeion, B. – Wouters, B., 2018. "The Land Ice Contribution to Sea Level during the Satellite Era", *Environmental Research Letters*, 13, ss. 1-21.
- BAUMGARDNER, J., 2014. "Noah's Flood: The Key to Correct Interpretation of Earth History", Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri, Şırnak Üniversitesi, 27-29 Eylül 2013, Şırnak, ss. 55-98.
- BAYBAL, S., 2014. "Gılgamış Destanı'nda Geçen Nuh Tufanı'nın Tevrat'taki Yansımaları Üzerine", Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri, Şırnak Üniversitesi, 27-29 Eylül 2013, Şırnak, ss. 209-222.
- BLANCHON, P., 2011. "Meltwater Pulses", *Encyclopedia of Modern Coral Reefs: Structure, Form and Process*, Ed.: David Hopley, Springer-Verlag Earth Science Series, Townsville, ss. 683-690.
- BOTTÉRO, J., 2013. *Gılgamış Destanı. Ölmek İstemeyen Büyük İnsan*, Çev.: Orhan Suda, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- BUTTRICK, G. A., 1962. *The Interpreter's Dictionary of the Bible: An Illustrated Encyclopedia*, Abingdon Press, New York.
- CANCIK, H. – Schneider, H., 2004. "Gilgamesh", *Brill's New Pauly: Encyclopaedia of the Ancient World*, C. 5, Brill Publishing, Leiden, ss. 852-853.
- CASSON, L., 2002. *Antik Çağda Denizcilik ve Gemiler*, Çev.: Gürkan Ergin, Homer Yayınları, İstanbul.
- COLE, S. W. – GASCHÉ, H., 1998. "Second and First Millenium BC Rivers in Northern Babylonia", *Mesopotamian History and Environment, Series II*, Ed.: Hermann Gasché – Michel Tanret, University of Ghent and the Oriental Institute of the University of Chicago, Belgium, ss. 1-53.

- DALLEY, S., 2000. *Myths from Mesopotamia. Creation, the Flood, Gilgamesh, and Others*, Oxford University Press, New York.
- DASGUPTA, S. – MEISNER, C., 2009. *Climate Change and Sea Level Rise, Environment Department Papers Climate Change Series 118*. Environment Department World Bank, Washington, DC.
- EROĞLU, E., 2007. *Kutsal Kitaplardaki Tufan Olayının Tarihi Temelleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- FINKEL, I., 2014. *The Ark Before Noah*, Nan A. Talese Doubleday Press, London.
- FOSTER, B. R., 1995. *From Distant Days: Myths, Tales, and Poetry of Ancient Mesopotamia*, Md: CDL Press, Bethesda.
- GEORGE, A. R. – AL-RAWI, F. N. H., 1996. "Tablets from the Sippar Library VI. Atra-hasis", *Iraq*, 58, ss. 147-190.
- HABERMEHL, A., 2014. "The Role of Science in Determining the Resting Place of the Ark", *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri, Şırnak Üniversitesi*, 27-29 Eylül 2013, Şırnak, ss. 443-460.
- HÄMMERLY-DUPUY, D., 1968. "Some Observations on the Assyro-Babylonian and Sumerian Flood Stories", *Andrews University Seminary Studies (AUSS)*, 6/1, ss. 1-18.
- İLMİYE ÇİĞ, M., 2012. *Sümerlilerde Tufan Tufan'da Türkler*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- İNAN, H. Y., 2003. *Kozmos'tan Kuantum'a*, Doruk Yayınları, İstanbul.
- JOTHERİ, J. – ALLEN, M. B. – WILKINSON, T. J., 2015. "Holocene Avulsions of the Euphrates River in the Najaf Area of Western Mesopotamia: Impacts on Human Settlement Patterns", *Geoarchaeology: An International Journal*, 31/3, ss. 175-193.
- KAYAN, İ., 2012. "Kuvaterner'de Deniz Seviyesi Değişmeleri", *Kuvaterner Bilimi*, Ed.: N. Kazancı ve A. Gürbüz, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, ss. 59-78.
- KILIÇ, Y. – ESER, E. 2022. *Nuh Tufanı: Yazılı Kaynaklar Işığında Mukayeseli Tufan Olayı*, Çizgi Kitabevi, İstanbul.
- KIYMET, K., 2013. "Hititler'de Bir Tufan Öyküsü: Atra(m)haşi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 /2, ss. 731-746.
- KÖROĞLU, K., 2012. *Eski Mezopotamya Tarihi. Başlangıcından Perslere Kadar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KRAMER, S. N., 1967. "Reflections on the Mesopotamian Flood", *Penn Museum Expedition Magazine*, 9/4, ss. 12-18.
- KRAMER, S. N., 1983. "The Sumerian Deluge Myth: Reviewed and Revised", *Anatolian Studies, Special Number in Honour of the Seventy-Fifth Birthday of Dr. Richard Barnett*, Vol. 33, ss. 115-121.

- KRAMER, S. N., 2002. *Tarih Sümer'de Başlar*, Çev. Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- KUHRT, A., 2007. Eski Çağ da Yakınoğu. Yaklaşık MÖ 3300-330, Çev. Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- LA HAYE, T. – MORRIS, J., 1976. *The Ark on Ararat*, Thomas Nelson Inc. Publishers, New York.
- MOROZOVA, G., 2005. "A Review of Holocene Avulsions of the Tigris and Euphrates Rivers and Possible Effects on the Evolution of Civilizations in Lower Mesopotamia", *Geoarchaeology: An International Journal*, 20, ss. 401-423.
- ROBERTS, N. – BRAYSHAW, D. – KUZUCUOĞLU, C. – PEREZ, R. – SADORI, L., 2011. "The mid-Holocene Climatic Transition in the Mediterranean: Causes and Consequences", *The Holocene*, 21/1, ss. 3-13.
- NOAH'S ARK MINISTRIES INTERNATIONAL 2011. "Nuh'un Gemisi Araştırmasında Yeni Bir Kanıt Bulundu - Ağrı Dağı'nda Çok Eski Bir Ahşap Yapı Keşfedildi", II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, 12-14 Ekim 2010, Ağrı, ss. 476-482.
- OSMONT, D. – SIGL, M. – EICHLER, A. – JENK, T. M. – SCHWIKOWSK, M., 2019. "A Holocene Black Carbon Ice-Core Record of Biomass Burning in the Amazon Basin from Illimani, Bolivia", *Climate of the Past*, 15, ss. 579-592.
- ÖZDOĞAN, M., 2006. "Büyük Sırrın Arkeolojik Keşfi: Nuh Tufanı", *Atlas Dergisi*, 157, ss. 58-73.
- ÖZTÜRK, Ö., 2009. *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınları, Ankara.
- PRICE, S. – EMILY, K., 2003. *The Oxford Dictionary of Classical Myth and Religion*. Oxford University Press, New York.
- RYAN, W. – PITMAN, W., 2011. *Nuh Tufanı - Tarihi Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Keşifler*, Çev.: Dursun Bayrak, Akılçelen Kitaplar, Ankara.
- SCHNEIDER, W. – SALAMEH, E., 2014. "Uncommon and Impact-Suspicious Geologic Phenomena across Jordan and Adjacent Areas, Arabian Plate", *Open Journal of Geology*, 4, ss. 680-717.
- SELİM, Ö., 2014. "İslami Kaynaklara Göre Nuh Kavmi, Nuh Tufanı ve Nuh'un Gemisinin Yeri", Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri, Şırnak Üniversitesi, 27-29 Eylül 2013, Şırnak, ss. 27-32.
- SIART, C. – EITEL, B., 2013. "Santorini Tephra on Crete: A Mineralogical Record of Bronze Age Environmental Change", *Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle 9*, Ed.: Herald Meller – François Bertemes – Hans Rudolf Bork – Roberto Risch, Landesmuseums für Vorgeschichte in Halle, Germany, ss. 77-87.
- SISSAKIAN, V. K. – ADAMO, N. – AL-ANSARI, N. – ABDULLAH, M. – LAUE, J., 2020. "Sea Level Changes in the Mesopotamian Plain and Limits of the

Arabian Gulf: A Critical Review”, *Journal of Earth Sciences and Geotechnical Engineering*, 10/4, ss. 87-110.

TEKİN, A., 2016. “Son Kalkolitik ve Tunç Çağları’nda (G.Ö. 6000-3200) Göller Bölgesi’nin İklim Modellemesi: Makrofiziksel İklim Modeli Sonuçları”, *Arkeometri Sonuçları Toplantısı* 32, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne, ss. 91-104.

THOMPSON, W. R., 2004. “Complexity, Diminishing Marginal Returns, and Serial Mesopotamian Fragmentation”, *Journal of World-Systems Research*, 10/3, ss. 613.

WENXIANG, W. – ZHENG, H. – HOU, M. – QUANSHENG, G., 2017. “The 5.5 cal ka BP Climate Event, Population Growth, Circumscription and the Emergence of the Earliest Complex Societies in China”, *Science China Earth Sciences* 61/2, ss. 1-14.